(2). Sattorov A. Sharq mutafakkirlarining ma'naviy merosi. Toshkent, O'zbekiston Milliy universiteti, 2018.
(3). Imom Buxoriy. Al-Jome' as-Sahih (Sahihi al-Buxoriy). Toshkent, 1991.
(4).Forobiy A. Fozil odamlar shahri. Toshkent, G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1993, 280-bet.
(5). Beruniy A. Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar. Toshkent, "Fan", 1987.
(6). Jo'rayev T. Sharq Uyg'onish davri merosi. Toshkent, "Fan", 2012.

Xolmirzaeva Jumagul Xamdamovna (Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), FarDU mustaqil izlanuvchisi; e-mail: nodirjon89.86@gmail.com)

MEHNAT MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJ TAJRIBASINING O'RNI: YAPONIYA VA AQSH MISOLIDA

Annotatsiya. *Maqolada mehnat madaniyatini rivojlantirish masalasi xorijiy ilg'or tajribalar asosida tahlil qilingan. Xususan, Yaponiya va AQSHning mehnat va kasb madaniyatini shakllantirish bo'yicha amalga oshirgan samarali mexanizmlari o'rganildi. Tadqiqotda mazkur davlatlarda kasbiy ta'lim tizimi, inson resurslarini boshqarish, jamoaviy ishlash, innovatsion yondashuvlar hamda uzluksiz ta'limning ahamiyati yoritib berilgan. Shuningdek, mehnat madaniyatini rivojlantirishda ta'lim, texnologiya va shaxsiy rivojlanishning o'zaro bog'liqligi asoslab berildi. Maqolada xorij tajribasini Yangi O'zbekiston sharoitiga moslashtirish imkoniyatlari tahlil qilinib, amaliy xulosa va takliflar ilgari surildi.*

Kalit so'zlar: *mehnat madaniyati, kasb madaniyati, xorij tajribasi, Yaponiya, AQSH, inson kapitali, yoshlar, ta'lim tizimi, innovatsiya, mehnat bozori, jamoaviy ish, raqamlashuv.*

РОЛЬ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА В РАЗВИТИИ КУЛЬТУРЫ ТРУДА: НА ПРИМЕРЕ ЯПОНИИ И США

Аннотация. *В статье анализируется вопрос развития культуры труда на основе передового зарубежного опыта. В частности, изучены эффективные механизмы, применяемые Японией и США для формирования культуры труда и профессиональной деятельности. В исследовании подчеркивается важность системы профессионального образования, управления человеческими ресурсами, командной работы, инновационных подходов и непрерывного образования в этих странах. Также обосновывается взаимосвязь образования, технологий и личностного развития в развитии культуры труда. В статье анализируются возможности адаптации зарубежного опыта к условиям Нового Узбекистана и предлагаются практические выводы и рекомендации.*

Ключевые слова: *рабочая культура, профессиональная культура, зарубежный опыт, Япония, США, человеческий капитал, молодежь, система образования, инновации, рынок труда, командная работа, цифровизация.*

THE ROLE OF FOREIGN EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF WORK CULTURE: CASE STUDY OF JAPAN AND THE USA

Annotation. *This article analyzes the development of work culture based on advanced international practices. Specifically, it examines the effective mechanisms used by Japan and the USA to foster a work culture and professional activity. The study emphasizes the importance of vocational education systems, human resource management, teamwork, innovative approaches, and continuous education in these countries. It also substantiates the relationship between education, technology, and personal development in developing a work culture. The article analyzes the possibilities of adapting international experience to the conditions of New Uzbekistan and offers practical conclusions and recommendations.*

Keywords: *work culture, professional culture, international experience, Japan, USA, human capital, youth, education system, innovation, labor market, teamwork, digitalization.*

Kirish. Yangi O'zbekistonni barpo etish jarayonida inson kapitali, ayniqsa yoshlarning mehnatga munosabati va kasb madaniyatini rivojlantirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Globallashuv, raqamlashuv va mehnat bozoridagi keskin raqobat sharoitida mehnat madaniyatini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish zarurati tobora ortib bormoqda. Shu nuqtayi nazardan, rivojlangan xorijiy davlatlar, xususan, Yaponiya va AQSHning mehnat madaniyatini shakllantirish borasidagi ilg'or tajribalarini o'rganish va ularni milliy shart-sharoitlarga mos holda joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Xorij tajribasi mehnat intizomi, jamoaviy ishlash, innovatsion fikrlash hamda uzluksiz ta'lim tizimini rivojlantirishda samarali mexanizmlarni taklif etadi. Ushbu tajribalarni Yangi O'zbekiston amaliyotiga tatbiq etish yoshlarning kasbiy faolligini oshirish, mehnat unumdorligini yuksaltirish va barqaror ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Mazkur tadqiqotda mehnat madaniyatini rivojlantirish masalasiga oid mahalliy va xorijiy ilmiy manbalar tahlil qilindi. Xususan, Yaponiya jamiyati va mehnat madaniyati xususiyatlarini o'rganishda Y.Sugimotoning asarlari, AQSHda mehnat va kasb madaniyati masalalari bo'yicha J.Blyusteyn, D.Broun kabi olimlarning ilmiy ishlari asos qilib olindi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasida inson kapitali va yoshlar siyosatiga doir me'yoriy-huquqiy hujjatlar o'rganildi. Tadqiqot jarayonida qiyosiy-tahliliy, tizimli yondashuv, mantiqiy tahlil hamda umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Mazkur metodlar orqali xorij tajribasining samarali jihatlari aniqlandi va ilmiy xulosalar chiqarildi.

Tahlil va natijalar. Mehnat madaniyatni rivojlantirish bo'yicha xorij tajribasi xaqida so'z yuritar ekanmiz Yaponiya tajribasiga to'xtalib o'tmasak bo'lmaydi. Yaponiya tajribasida bir nechta muhim tamoyillarga e'tibor berish zarur. Yaponiyadagi kasb ta'limi davlat tomonidan yuqori darajada targ'ib qilinadi. Maxsus mehnat maktablar, kollejlar va universitetlar taqdim etilgan mehnat xislatlar, malakalar, va yetakchilik qobiliyatlari bilan o'quvchilarni ta'minlaydi. Yapon kompaniyalari samaradorlik va innovatsiyani yuqorisi zo'rlash va tajriba almashish uchun barcha imkoniyatlarni yaratadilar. Ko'plamli sifatida boshqarish va Kaizen ya'ni davomiy yaxshilanish metodlari ko'p hollarda mehnat madaniyatni rivojlantirishda asosiy omili bo'ladi. Yapon kompaniyalari inson resurslarini boshqarishda "topshiriqlardan" ko'ra "jamoaviy qozonlar" konsepsiyasini qabul qiladi. Bu jamoa yaratuvchi yondashuv, ikki tomonlama aloqalarni mustahkamlashni targ'ib etadi, bu esa mehnat samimiyligini va ijodiylikni rivojlantiradi.

Yapon kompaniyalaridagi mehnat madaniyat muvaffaqiyatli, ko'pincha, ishchilarning o'zini ta'riflashini, sifatni ta'minlashini va innovatsion faoliyatini davom ettirishda juda katta ahamiyatga ega. Yaponiyaning kasb va mehnat madaniyati to'g'risida ko'plab asarlar mavjud bo'lib Sugimoto Yashimotoning asari bunda alohida ahamiyatga ega. Mazkur asar "Yaponiya jamiyatining barcha jabhalarini qamrab olgan holda, u ish, ta'lim, jins ... bo'limlarini o'z ichiga oladi" [5]. Xulosa shuki, Yaponiyaning mehnat madaniyatni rivojlantirishdagi tajribasi, samarali amaliy usullarni, inson resurslarini samarali boshqaruvni, ta'lim va innovatsiyalarni yuqori darajada muvofiqlashtirishni o'z ichiga oladi. Ushbu tajribalar boshqa mamlakatlarda ham mehnat madaniyatni yaxshilashda foydali bo'lishi mumkin.

Mehnat madaniyatni rivojlantirishda AQSH tajribasi bir necha muhim usul va mexanizmlarni o'z ichiga oladi. AQSH dunyodagi eng taraqqiy etgan iqtisodiyotga ega bo'lgan davlatlardan biri hisoblangani uchun, bu mamlakatning mehnat madaniyatni rivojlantirish bo'yicha tajribasi global miqyosdagi ko'plab davlatlar uchun namuna bo'lishi mumkin.

Mehnat madaniyatni rivojlantirishda ta'lim va o'qitish tizimi muhim ahamiyatga ega. AQSHda mehnat ta'lim va tayyorgarlik tizimi yaxlit va ko'p qirrali. Kasblar bo'yicha maxsus ta'lim muassasalari, kollejlar, universitetlar, o'quv markazlari mustaqillik, boylik va innovatsiyalarga yo'nalgan. Ular talabalar va yoshlarga zamonaviy talablar va bozor ehtiyojlarini o'rganish imkoniyati beradi. Mehnat madaniyatni rivojlanishiga erishishda AQSHda mehnat bozori va rivojlanishi muhim o'rin tutadi. AQSHda mehnat rivojlanish uchun ko'plab imkoniyatlar mavjud. Ya'ni, tashkilotlar va kompaniyalarda mehnat bozoriga moslashish va mehnat mahoratlarni rivojlantirish uchun doimiy o'quv dasturlari tashkil etilgan.

Shaxsiy rivojlanish AQSHdagi mehnat madaniyatni rivojlantirishning muhim omillaridan biridir. Mehnat madaniyatni rivojlantirishda shaxsiy rivojlanishga alohida e'tibor qaratiladi. Misol uchun, odamlarga innovatsion fikrlash, liderlik va jamoaviy ishlash kabi sifatlarni rivojlantirish uchun treninglar, seminarlar va master-klasslar o'tkaziladi. Texnologiyalarning integratsiyasi AQSHdagi mehnat madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiluvchi faktorlardan sanaladi. AQSHda texnologiyalar mehnat madaniyatni rivojlantirish uchun muhim omildir. Ya'ni, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, avtomatlashtirish va raqamlashtirish mehnat ko'nikmalarni takomillashtirishda hamda korxonalarda ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

AQSHda muloqot va hamkorlik omili mehnat madaniyatni rivojlantirishda katta o'ringa ega. Mehnat madaniyatni rivojlantirishda muloqot va hamkorlik muhim amaliyot hisoblanadi. Amerikada ijobiy mehnat muhiti, ya'ni uzoq muddatli munosabatlar, jamoaviy ishlash va samarali aloqa tajribasi amalda bo'lib, bu natijada mehnat rivojlanishni rag'batlantiradi. Shuningdek, mehnat uyushmalar biz fikr yuritayotgan davlatda mehnat madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiluvchi tashkilot sifatida namoyon bo'ladi. AQSHda mehnat uyushmalar va assotsiatsiyalar mehnat madaniyatni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu tashkilotlar soha muammolarini hal qilish, tijorat standartlarini belgilash va mutaxassislarning professional rivojlanishini rag'batlantirish borasida faoliyat olib boradi. AQSHdagi mehnat va kasb madaniyati masalasida Shannan Sachman [4], J.Bledstein [1], D.Brounlarning [2] asarlari ko'plab qiziqarli ma'lumotlarni beradi.

Kasb madaniyatini rivojlantirishning ushbu innovatsion usullar AQSHning mehnat madaniyatini rivojlantirishning muvaffaqiyatli bo‘lishiga yordam beruvchi muhim omillaridan hisoblanadi. Umuman olganda yoshlar faolligini oshirish va kasb madaniyatini rivojlantirishning innovatsion usullari bo‘yicha ko‘plab amaliy loyihalar amalga oshirilib kelinatyotgan bo‘lsada mazkur tadqiqot ishi doirasida amalga oshirilgan ishlar, o‘rganilgan xorijiy tajribalarga tayanib, quyidagi taklif va tavsiyalarni aytib o‘tish joiz, fikrimizcha.

“Mehnat madaniyatni rivojlantirish – jamiyat va millatning ichki hayoti va idrokini mujassamlashtiruvchi qudratli kuch, inson va jamiyat rivojlanishining asosi sifatida umuminsoniy madaniyatning asosiy negizi sifatida iqtisodiy-ijtimoiy hayot tizimining shakllanishi, o‘zgarishiga kuchli ta’sir etadi” [3]. Shu sababli uni rivojlantirishda innovatsion usullar bo‘lish yaxshi samara beradi. Ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik o‘zgarishlarga javoban, mehnat madaniyatni takomillashtirishda innovatsion usullarni qo‘llash yangi yondashuvlarni talab etadi. Ushbu maqsadda quyidagi taklif va tavsiyalar o‘rinli deb hisoblaymiz: virtual va internatsional ta’lim platformalarida tegishli onlayn kurslar, seminarlar, vebinarlar tashkil etish; o‘qitish modullari yaratilgan sayti yoki mobil ilovalar foydalanishini ta’minlash; mehnat madaniyatni rivojlantirish borasida samarali tadqiqotlarni amalga oshirish; ilmiy qo‘llanmalar, tadqiqot xalqlari yaratish; mutaxassislarning mehnat madaniyati bo‘yicha doimiy ravishda bilimini oshirish uchun treninglar va ko‘rsatmalar tashkil etish; keyingi avlod uchun faqat mualliflarga oid, balki ularning tajribasini inobatga olgan holda yangi o‘quv dasturlarini ishlab chiqish; jamoaviy ish, mehnat simulyatsiyalar va rol bo‘yicha o‘yinlarni aniqlashtirish; mahalliy va xalqaro tasarruflarda axborot sverkunini amalga oshirish; mehnat axborot banlarini yaratish; mehnat kengashlar va murakkab tashkilotlar bilan hamkorlik, bu vaqtda bir-birini o‘zaro o‘rganish; ularning foydalanish fursatlarini seminarlar, forumlar, konferensiyalar tashkil qilish; mehnat madaniyatni rivojlantirishda ijtimoiy media platformalarida mo‘jizalangan kontent yaratish; modernizatsiyalovchi bloglar, podkastlar va videolar orqali yoshlarni qiziqishlarni shakllantirish; mehnat rivojlanish markazlarini tashkil etish, ularda yoshlarga yangi mehnat loyihalarni amalga oshirish; mehnat rivojlanish markazlarida trenerlar va mentorlar bilan hamkorlikni rivojlantirish; ish beruvchi-mutaxassis munosabatlarini rivojlantirish; ish beruvchilar va mutaxassislarning o‘zaro aloqa va hamkorligini yaxshilash maqsadida trening va kouching dasturlarini tashkil qilish; ish beruvchilar uchun mehnat madaniyat va unga taalluqli bilimlar bo‘yicha seminarlar tashkil etish va boshqalar.

Xulosa va takliflar. Xulosa o‘rnida aytish joizki, mehnat madaniyatning rivojlanishi yoshlarning faolligi, ularning bilim olishga intiluvchanligi va yangi texnologiyalarni o‘zlashtirish istaklarida muhim ahamiyat kasb etadi. Innovatsion usullarni qo‘llash, faqat mehnat bozorining talablariga javob beradigan mehnat xizmatini ta’minlashga yordam beradi. Mehnat madaniyatni rivojlantirishning turli innovatsion usullarini joriy etish ish unumdorligini oshishiga ishchanlik, mas’uliyat va intizomni rivojlanishiga xizmat qiladi. Bu esa samarali ishlash uchun juda muhim. Ma’naviy qadriyatlarni formallashtiradi, yoshlarning o‘ziga xosliklarini, ijodkorligini va professional etikasini rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

(1). Bledstein J. The Culture of Professionalism: The Middle Class and the Development of Higher Education in America. Norton. W.W. Norton & Company. 1976, p. 369.

(2). Brown D. America’s Culture of Professionalism. Past, Present, and Prospects. Palgrave, 2014, p. 300.

(3). Jumayeva G. Maktab o‘qituvchilarining kasbiy madaniyatini rivojlantirish ijtimoiy zaruriyat sifatida. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 2023, № 3, 500-bet.

(4). Shannan C. Introduction. The Labor of Culture. https://doi.org/10.1093/oso/9780199731626.003.0001, p. 1–20

(5). Yoshio Sugimoto. An Introduction to Japanese Society. Cambridge University Press. 2010, p .359.

Nabijonov Furqatjon Valijon o‘g‘li (Namangan davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi; f.nabijonov@mail.ru)

IJTIMOIY XOTIRA VA MADANIY QADRIYATLAR STRUKTURASINING JAMIYAT HAYOTIDAGI ROLI

Annotatsiya. *Ijtimoiy xotira jamiyatning tarixiy tajribasi, ma’naviy merosi va kollektiv ongini saqlash hamda avloddan avlodga uzatishda muhim mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi. Mazkur maqolada jamiyat ijtimoiy hayotida ijtimoiy xotira va madaniy qadriyatlar strukturasining o‘rni va ahamiyati, jumladan, ijtimoiy xotira va madaniy qadriyatlarning o‘zaro uyg‘unligi jamiyat barqarorligi, ijtimoiy birdamlik va taraqqiyotning muhim sharti ekanligi asoslab berilgan.*